БОК-1
11308

Потребительская кооперация

2007
№ 4 (19)

УДК 338.486

М. І. Лісоўскі,
кандыдат эканамічных навук, дацэнт Палесскага дзяржаўнага універсітэта

Арганізацыйна-эканамічныя ўмовы развіцця сучаснага турызму ў рэгіёне

Ператварэнне сферы паслуг у вядучы сектар грамадскай гаспадаркі вызначае ступень развіцця і канкурэнтаздольнасці нацыянальнай эканомікі. Маштабы і дынамізм развіцця паказанага сектара эканомікі, яго вядучая роля ў гаспадарцы і сацыяльным жыцці грамадства абумовілі ўзрастанне цікавасці вышэйшых навучальных устаноў да падрыхтоўкі адмыслоўцаў у вобласці сферы паслуг. Разам з тым са ўсёй вастрынёй выявілася праблема недахопу ў Рэспубліцы Беларусь адпаведнай навуковай і навучальнай літаратуры. Дадзены артыкул прысвечаны разгляду тэарэтычных аспектаў функцыянавання турызму як асноўнай складальнай часткі сферы паслуг.

Уводзіны. Па праблемах рэгіянальнага турызму існуе даволі аб'ёмны пласт нядосыць прапрацаваных пытанняў. Для развіцця беларускага турызму ва ўмовах рынкавых адносін у дадзенай сферы актуальнымі задачамі з'яўляюцца стварэнне стымулюючых умоў і ўдасканаленне механізмаў рэгулявання развіцця турызму ў кожным асобным рэгіёне з мэтай максімальнага выкарыстання яго патэнцыялу, што абумовіла выбар тэмы даследавання.

У сучасным свеце турызм разглядаецца як сацыяльна-эканамічная з'ява, якая аказвае прамы і апасродкаваны ўплыў на развіццё ўсёй звязанай з ёй інфраструктуры. Аднак у Рэспубліцы Беларусь, якая валодае турысцкімі рэсурсамі, турызм яшчэ не дасягнуў узроўня развіцця, адэкватнага сваім патэнцыяльным магчымасцям. Шматлікія турысцкія аб'екты застаюцца незапатрабаванымі з прычын неразвітасці інфраструктуры турысцкіх паслуг, недасканаласці механізмаў дзяржаўнага рэгулявання на розных узроўнях улады, адсутнасці матывацыі для прыватных інвестыцый у турысцкія рынкі і эфектыўных метадаў эканамічнага аналізу турысцкага комплексу рэгіёнаў.

Узрастанне ролі паслуг у сучаснай эканоміцы, у першую чаргу, звязана з дыверсіфікаваннем вытворчасці, насычэннем рынку таварамі паўсядзённага попыту, паляпшэннем узроўня жыцця, з'яўленнем у насельніцтва большага аб'ёму вольнага часу, які можна выкарыстаць на сябе і сваю сям'ю. Усё гэта дае магчымасць гаварыць аб нарастальнай ролі паслуг турызму ў сілу іх функцыянальных асаблівасцяў у структуры грамадскіх запатрабаванняў.

Турызм як складальнік сферы паслуг мае сваю спецыфіку, тыпалогію і функцыі, якія дазваляюць вызначыць яго ў якасці аўтаномнай сферы гаспадарання. Спецыфіка турысцкай паслугі складаецца ў характэрных уласцівасцях, якія адрозніваюць яе ад іншых паслуг. Акрамя вядомых уласцівасцяў неадчувальнасці, неаддзельнасці ад крыніцы, нясталасці якасці, можна вылучыць такія ўласцівасці паслугі турызму, як комплекснасць, эфектназапашвання і складанасць нармавання, якія могуць пераламляцца ў розным асяроддзі іх вытворчасці і рэалізацыі. Турысцкая паслуга носіць тэрытарыяльны характар, які вызначаецца як спецыфікай задавальнення патрэбнасцей у турызме (адпачынку, падарожжы, мэтавай паездцы), так і асаблівасцю фармавання попыту і прапановы на турысцкі прадукт у рэгіёне.

Такім чынам, рынак турысцкіх паслуг мае дваістую прыроду. З'яўляючыся ў большай ступені камерцыйным, ён мае сацыяльна-арыентаваны характар, накіраваны на задавальненне патрэбнасцей і развіццё

грамадскіх запатрабаванняў, аказвае ўплыў на працэс сацыялізацыі асобы, выступае прыладай пераразмеркавання нацыянальнага прыбытку ў рэгіёнах і краіне ў цэлым. Аналіз наяўных падыходаў да вывучэння функцыянальнага прызначэння турызму дазволіў удакладніць класіфікацыю яго функцый, пры гэтым вылучыўшы тры іх групы:

- функцыі, фарміруючыя і развіваючыя асобу;
- функцыі, звязаныя з магчымасцямі культурнага ўзаемнага ўзбагачэння нацый;
- функцыі, якія забяспечваюць эканамічны рост і ўзнаўляюць прадукцыйныя сілы грамадства.

Выяўленая шматфункцыянальнасць дазволіла прадставіць сферу турысцкіх паслуг як сукупнасць галін, якія прама або ўскосна задавальняюць патрэбнасці грамадства ў турызме. Такім чынам, роля турызму ў сацыяльна-эканамічным развіцці рэгіёна вызначае выразную структуру ўзаемадзеяння сферы турысцкіх паслуг з іншымі галінамі эканомікі, а таксама месца рэгіянальнага турысцкага комплексу ў гэтай сістэме (мал. 1).

рынкавыя ўмовы развіцця рэгіёна. Нягледзячы на значны ўплыў іншых галін, развіццё турызму залежыць ад забеспячэння эфектыўных арганізацыйна-эканамічных умоў, якія дасягаюцца шляхам вырашэння задач дзяржаўнай палітыкі ў вобласці рэгулявання рэгіянальнага турызму (мал. 2).

Ацэнка эфектыўнасці палітыкі рэгулявання рэгіянальнага турызму запатрабавала даследавання найболей істотных кірункаў у кожным з разгледжаных блокаў.

Аналіз беларускага і замежнага турысцкіх заканадаўстваў дазволіў выявіць палажэнні, рэгулюючыя турысцкую дзейнасць, якія ў беларускіх нарматыўных актах раней не разглядаліся (стварэнне сістэмы гарантый выканання турысцкай праграмы, распрацоўка кваліфікацыйных патрабаванняў для прафесійных турысцкіх кадраў і ўключэнне іх у нарматывы ліцэнзавання турысцкіх фірм, распрацоўка палажэння аб адказнасці за няпэўнасць рэкламы турысцкіх паслуг).

Важнай задачай з'яўляецца ўпарадкаванне адносін уласнасці ў сферы турысцкіх паслуг. Прыярытэтнай з'яўляецца прыватная форма ўласнасці ў развіцці рэгіянальнага турызму. Менавіта прыватны бізнэс (пер-

Мал. 1. **Структура сферы турысцкіх паслуг у эканоміцы рэгіёна**

Сфера турысцкіх паслуг уключае ў сябе інфраструктуру турысцкага комплексу, а таксама спадарожныя паслугі, якія ўплываюць на якасць абслугоўвання і развіццё турысцкага бізнэсу ў рэгіёне. Пры гэтым сектар «Спадарожныя турысцкія паслугі» вызначае ўзаемаўплыў сферы турысцкіх паслуг і іншых галін эканомікі (матэрыяльнай вытворчасці, сферы паслуг). Ступень такога ўплыву залежыць ад таго, якія склаліся структура народнагаспадарчага комплексу ў цэлым, пэўныя гістарычныя і

шым чынам, малое і сярэдняе прадпрымальніцтва) арыентаваны на аптымальнае выкарыстанне наяўных рэсурсаў, высокую ступень адказнасці за эксплуатацыю турысцкіх магчымасцяў тэрыторыі.

Даследаванне ўмоў гаспадарання дзяржаўных і прыватных турысцкіх фірм паказала, што дзяржаўныя прадпрыемствы, як правіла, аказваюцца меней эфектыўнымі, чым прыватныя, маюць ніжэйшую прыбытковасць, валодаюць слабай успрымальнасцю да інавацый і неапраўдана вялікім

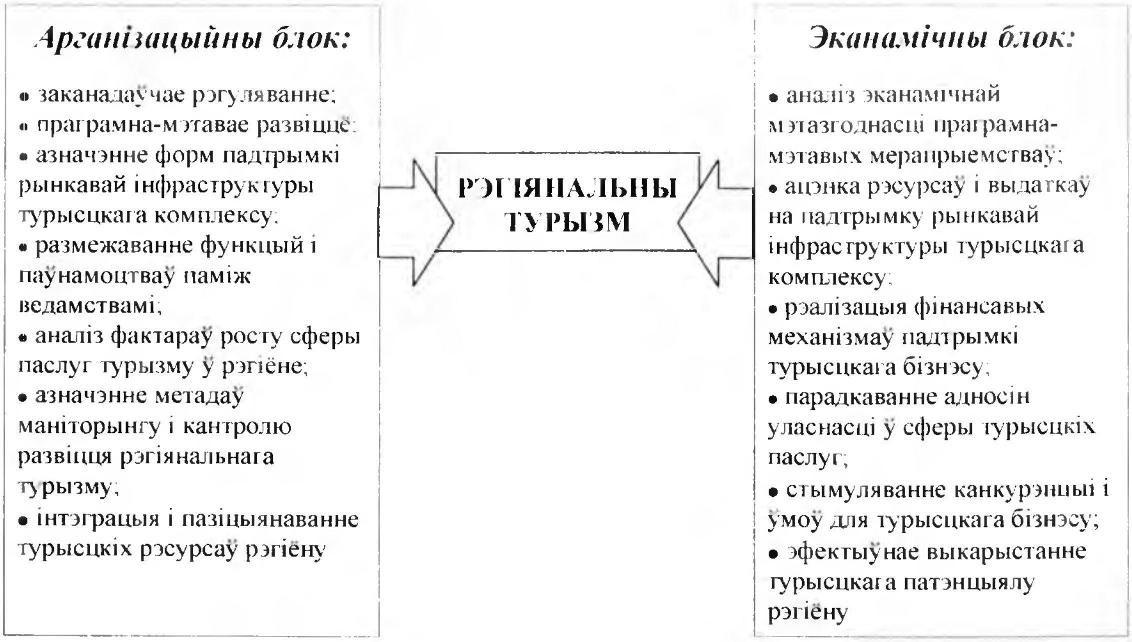

Мал. 2. **Сістэма арганізацыйна-эканамічных задач органаў дзяржаўнага кіравання ў развіцці рэгіянальнага турызму**

кіраўнічым апаратам. Гэта пацвярджаюць і сусветныя тэндэнцыі, дзе роля дзяржавы зводзіцца да развіцця сацыяльнай і інстытуцыянальнай інфраструктур турызму. Такім чынам, дзяржава, ствараючы стымулюючыя ўмовы для прыватнага бізнэсу, без істотных фінансавых выдаткаў дамагаецца дваякай мэты: развіцця эканомікі і росту прыбытковай часткі бюджэту, з аднаго боку, і развіцця рэгіянальнага турызму — з другога.

Шматлікімі даследчыкамі прызнаецца важным для рэгіянальнага турызму яго праграмна-мэтавае развіццё. Пры гэтым адзначаецца прыярытэтнасць дзяржаўнай фінансавай падтрымкі турысцкага прадпрымальніцтва, звязанай з укладаннем немалых дзяржаўных сродкаў (крэдытныя ільготы, субсідыі, вызваленне ад падаткаў, мыт і г. д.). Па меркаванню аўтара, вядучая роля павінна прыналежыць больш эфектыўным эканамічным формам такой падтрымкі, у прыватнасці падатковым крэдытам, падатковаму і мытнаму ільготаванню, арганізацыі мэтавых інвестыцыйных фондаў, дзяржаўным гарантыям па крэдытах і лізінгавым аперацыям, а таксама ільготнаму выкарыстанню дзяржаўнай уласнасці.

Структурная перабудова сучаснай эканомікі дазваляе гаварыць аб неабходнасці кардынальнай структурнай перабудовы рэгіянальнага турызму, у першую чаргу, шляхам змены прыярытэтаў — пераходу ад выключнай арыентацыі на элітарны турызм да развіцця недарагіх масавых відаў турызму.

Даследаванне рынку турысцкіх паслуг Рэспублікі Беларусь і спажывецкіх пераваг дазволіла выявіць прыярытэты ў развіцці рэгіянальнага турызму па відам і формам рэалізацыі турысцкіх паслуг. Былі вылучаны прыярытэтныя кірункі мэнэджменту рэгіянальнага турызму, арыентаваныя, першым чынам, на наступнае:

- развіццё сацыяльных праграм у турызме, у тым ліку ў бюджэтных арганізацыях, навучальных тураў (спецыялізаваны турызм), культурна-масавых праграм (падзейны турызм);
- стымуляванне развіцця інфраструктуры турысцкіх паслуг;
- падтрымку тэхнічнага стану культурна-гістарычных помнікаў;
- рэканструкцыю турысцкіх аб'ектаў (хат адпачынку, прафілакторыяў і інш.) у зонах экалагічнага адпачынку;
- падтрымку рэспубліканскіх лячэбных курортаў (выкарыстанне патэнцыялу клінік, засваенне і ўкараненне новых тэхналогій у медыцыне);
- развіццё дзелавога асяроддзя (супрацоўніцтва з навуковымі арганізацыямі, у тым ліку замежнымі; стымуляванне турысцкага бізнэсу ў малых гарадах і раёнах);
- удасканаленне інфармацыйнай палітыкі (у прыватнасці, на інфармацыйную падтрымку турысцкіх аб'ектаў рэспубліканскага значэння);
- развіццё грамадскіх форм кіравання турысцкім комплексам (профільных аб'яднанняў і асацыяцый прадпрымальнікаў).

Важную ролю для якаснага турысцкага адпачынку іграе магчымасць кааперацыі розных па сферы дзейнасці прадпрыемстваў. Гэта забяспечвае прывабнасць месцаў турысцкага наведвання, дае магчымасць прадпрымальнікам рэалізаваць сезонную альбо сталую прапанову з большай эфектыўнасцю. У цяперашні час не толькі буйныя, але і невялікія турысцкія базы імкнуцца прыцягнуць прадпрымальнікаў з боку выкарыстання сваіх магчымасцяў для арганізацыі дадатковага, нетыповага раней, сэрвісу (гарналыжныя трасы зблізку месца знаходжання адпачывальнікаў, аквапаркі, аплата паслуг крэдытнымі картамі, інтэрнэт-кафэ, аплата паслуг саставых кампаній, штучныя басейны і каткі, казіно і забаўляльныя гульні, стралковыя клубы і інш.). Падобная сэрвісная інтэграцыя стымулюе попыт на паслугі турысцкіх аб'ектаў, развіццё іх сувязяў з рэгіянальнымі тураператарамі, спрыяе росту прыбыткаў суб'ектаў турысцкага бізнэсу і прывабнасці рэгіянальнага турызму для насельніцтва іншых рэгіёнаў.

Аналіз турысцкіх рэсурсаў і рынкавых умоў дзейнасці суб'ектаў турысцкага комплексу Рэспублікі Беларусь дазволіў сістэматызаваць найболей значныя фактары, якія ўплываюць на развіццё рэгіянальнага турызму (мал. 3).

ца найболей магутным мультыплікатыўным эфектам. Дадзенае становішча пацвярджаюць шматлікія даследаванні і шматгадовая сусветная практыка.

З эканамічнага пункту гледжання выяўленне такіх фактараў стварае дадатковую аснову для азначэння далейшых арыентыраў у дзейнасці суб'ектаў турысцкага бізнэсу, прыярытэтаў дзяржаўнага мэнэджменту, эфектыўных метадаў кіравання турысцкім патэнцыялам рэгіёну.

Заключэнне. Як паказалі вынікі даследавання, развіццё турызму ў Беларусі шмат у чым будзе залежыць ад укаранення прапанаванага комплексу кіраўнічых мер для эфектыўнай стратэгіі развіцця турызму ў рэгіёне, які ўключае абгрунтаванне прыярытэтных кірункаў мэнэджменту рэгіянальнага турызму (рэканструкцыя турысцкіх аб'ектаў у зонах экалагічнага адпачынку, падтрымка турысцкага бізнэсу ў малых гарадах і раёнах, развіццё грамадскіх форм кіравання турысцкім комплексам і інш.), развіцця механізму ўзаемадзеяння суб'ектаў турысцкага рынку з дзяржаўнымі структурамі (увядзенне новых форм супрацоўніцтва турфірм з музеямі, прыроднымі запаведнікамі і профільнымі міністэрствамі, новых выглядаў турысцкага абслугоўван-

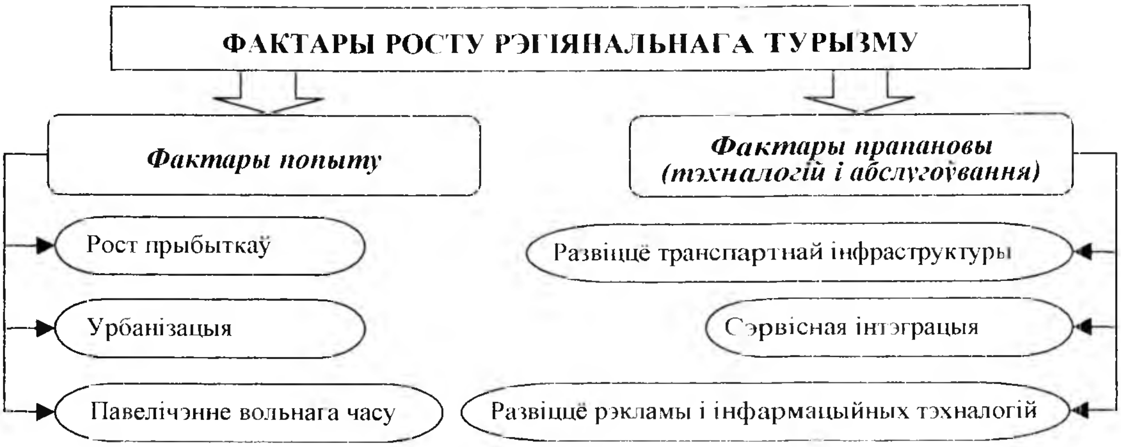

Мал. 3. **Фактары развіцця рэгіянальнага турызму Рэспублікі Беларусь**

Выяўленыя фактары павінны павысіць прывабнасць унутранага турызму як найболей эфектыўнага кірунку для сацыяльна-эканамічнага развіцця рэгіёнаў. Разгортванне ўнутранага турызму суправаджаецня з сумесным удзелам дзяржаўнага і прыватнага капіталаў і інш.), удасканаленне функцый і арганізацыйнай структуры дзяржаўнага кіравання турызмам у рэгіёне.

Получено 15.05.2007 г.